

**E L I Š K A
V L A S Á K O V Á
B Y L A J S E M
S N A Š I M A
N A P R O C H Á Z C E**

TRIÁDA

**E L I Š K A
V L A S Á K O V Á
B Y L A J S E M
S N A Š I M A
N A P R O C H Á Z C E**

TRÍADA

Kniha vychází s laskavou podporou
Vlastimila Venclíka,
spolku MILIDU, Curych,
a Nadace Český literární fond.

TRIÁDA

© Nakladatelství Triáda, 2012
© Eliška Vlasáková, 2012
ISBN 978-80-87256-92-3
ISBN tištěné knihy 978-80-87256-61-9
ISBN verze PDF 978-80-87256-92-3

P R O L O G V M I L Í Č O V Ě D O M Ě

Když teta Vlasta o Milíčově domě mluvila, představovala jsem si něco jako zámek, v němž žijí lidé podobní andělům. Teď jsme se k němu s maminkou blížily. Byl to velký bílý dům s rovnou střechou, kolem něj prostor s hřištěm a zahradou, obehnaný bílým drátěným plotem. Panoval tam klid a ticho jako před školou o prázdninách.

Šly jsme podél plotu ke vstupní brance. Maminka se nezdržela a posteskla si nahlas: „Vlastička má radši Pittra než nás, Eliško.“

Zmátla mě tím, překvapilo mě, že dospělá paní také žárlí na kamarádku, jako děvčata ve třídě. Současně jsem si všimla dvou usměvavých obličejů za oknem v přízemí, pozorovaly nás. Ani jsme nemusely zvonit na zvonek u dveří, z domu vyběhla teta Vlasta a vesele se na nás smála, oči jí jen zářily. Málokdy jsem ji viděla tak veselou jako tehdy.

Společně jsme vstoupily do větší předsíně. Po úžasně lesklé podlaze nám vyšel vstříc pěkný starší pán.

„Strýček Přemysl,“ řekla teta Vlasta a hned dodala: „Moje přítelkyně Anička Müllerová a její Eliška.“

Strýček měl na sobě oblek z šedé vlněné látky, pod sakem světlou košili s kravatou a vestičku. Vypadal jako pan učitel nebo pan farář. Podal mi ruku a s úsměvem mě bral na vědomí.

„Tak to je ta Eliška? Eliška, Eliška, nebyla pyšná,“ zanotoval a já se na něj také usmívala.

Potom se obrátil k mojí mamince a mně se zdálo, že poznal, jak na něho před chvílí žárlila. Pozorně se na ni díval a jemně, i s trochou humoru, zapředl rozhovor. Ptal se, jakou měla cestu, jestli nám nedalo práci Milíčův dům najít, a maminka se také začala usmívat. Provedl nás vnitřkem domu a ukazoval, kde co je. V celém velkém domě jsem byla jediné dítě, byly vánoční prázdniny. V herně jsem viděla ležet u zdi barevné míče, na podlaze byly srovnané kuželky, na širokých stolech v hraničkách složené hry, na nástěnkách visely dětské obrázky, ale děti o svátcích chyběly.

Od tety Vlasty jsem věděla, že strýček Pitter je vegetarián, že nikdy nejlí maso, že vegetariánství se dodržovalo v celém Milíčově domě. Když přišel

čas večere, byla jsem na to podivné jídlo zvědavá. Do jídelny byly slyšet zvuky z kuchyně, hlasy kuchařek se přiblížily, přinášely k dlouhému stolu talíře s jídlem. Byly na nich karbanátky s brambory. Ty karbanátky byly zeleninové, po vegetariánsku, chutnaly dobře, dokonce výborně.

U stolu jsem poznala další lidi, přátele strýčka Přemysla. Vedle něj v čele stolu seděl ještě jeden starý pán, Ferdinand Krch se jmenoval, později se stal i pro mne strýčkem Fedorem. Byl vyšší než strýček Přemysl, štíhlý, i obličej měl protáhlý, a na nose mu seděly brýle. V Milíčově domě nebydlel, přišel na návštěvu ze svého bytu v Košířích. Z toho, jak se spolu oba muži při večeri bavili, bylo i mně jasné, že jsou to dobří přátelé.

Seděli jsme kolem stolu jako ve velké rodině, vedle mě maminka, teta Vlasta, starší manželé Rottovi, pan Rott pracoval v Milíčově domě jako údržbář. To jejich usměvavé obličejе nás vítaly v okně domu, když jsme s maminkou přicházely. Ke společné večeri si přišly přisednout i dvě veselé kuchařky a ještě tu byl na návštěvě mladý pan učitel Horáček, jehož jsem také trochu znala z vyprávění tety Vlasty. Po vegetariánských karbanátkách přinesly kuchařky na stůl konvice s čajem a zákusky. Byly to zbytky vánočního cukroví ozdobené sušeným ovocem, datlemi a fiky. Při čaji se lidé rozpovídali. Strýček Přemysl se obrátil na svého starého kamaráda:

„Pamatuješ, Fedore, jak jsme byli s Olgou v Anglii? Ubytovali jsme se v hotelu, v němž bylo zakázáno přivádět si s sebou do pokojů zvířata. Olga trpěla na cestách zácpou, proto si dala na noční stolek do sklenice s vodou sušené švestky, jako projímací prostředek. Jednoho rána ji rozčilená hotelová uklízečka napomínala, že je zakázáno mít na pokoji zvířata. Olga nechápala, proč jí to říká. Vždyť tu nemám žádné zvíře! Ale uklízečka ji přivedla k té sklenici s namočenými švestkami, tvářila se přísně, jako by ji usvědčila při činu. Některé švestky už nabobtnaly, snad že už kvasily, každou chvíli se některá odlepila ode dna a putovala pomalu nahoru, jiná zase klesala, opravdu to vypadalo, že jsou ve skleničce rybičky nebo jiní vodní živočichové...“

Strýček Fedor vesele přisvědčoval, nato se obrátil s dotazem přímo na mne:

„Eliško, víš, jaká je v Londýně mlha?“

„Nevím.“

„Tam je tak hustá mlha, že jsme se jí museli s Přemyslem prokousávat jako kaši!“

V tu chvíli jsem tomu věřila, ale protože se všichni smáli, přidala jsem se k jejich smíchu, byla to však pro mne zábavná představa, ta kaše. Strýček Fedor pokračoval:

„Eliško, a je tam taková tma, v Londýně, že jsme se tou tmou museli prosekávat sekyrkou, když jsme chtěli jít večer někam na návštěvu.“

Poprvé se mnou někdo žertoval tímto způsobem. Smích kolem stolu mi však pomohl se zorientovat, být ale s těmi strýčky sama, asi bych jim všechno věřila. Strýček Přemysl si mě posadil na klín a začal mě zkoušet zase on:

„Jestlipak víš, jaký je rozdíl mezi Eliškou a liškou?“

„Liška je zvíře, a já jsem děvče.“ Ale strýček Přemysl kroutil hlavou.

„Žádný rozdíl mezi nimi není! Když si dá liška na čumáček E, je z ní Eliška!“

Když se mnou ti dva mluvili, pořád si mě dobírali a žertovali. Asi by je nejvíc potěšilo, kdybych se jim postavila a také je začala zkoušet a dobírat si je, první den jsem se ale ostýchala. Dobrá nálada vládla v Milíčově domě celý večer. Jedna z kuchařek u stolu se smíchem oznamovala:

„Vy jste, Přemysle, se strýčkem Fedorem jako Voskovec s Werichem!“

Možná se už dospělí chtěli bavit o vážných věcech, strýček Fedor se mě zeptal:

„Eliško, sestavuješ ráda skládky?“ Měla jsem za to, že myslí obrázkové kostky, a kývala jsem na souhlas. Přinesl odněkud velkou podlouhlou plochou krabici, odvedl mě k vedlejšímu stolku a na něm krabici otevřel. Uviděla jsem malé kousky tvrdého papíru s různě vykrájenými okraji. Těch kousků bylo obrovské množství, bylo to první puzzle, které jsem kdy spatřila, v té době nezvyklá hra. Sama bych si s tím nevěděla rady. Na víku krabice byl nalepený barevný obraz, poznala jsem, že je to výjev z Bible, Pán Ježíš, následován učedníky, kráčeji lánem obilí, Ježíš nese na loktech malé dítě. Ten obraz bych měla z té spousty malých kousků poskládat. Strýček Fedor řekl:

„Nejdřív zkus hledat obličej,“ a chvílku se mnou zůstal a pomáhal mi. Našli jsme obličej modrookého Ježíše a pár barevných kousků jeho pláště. Sama jsem potom vyhledávala všechny ostatní tváře z obrazu. Uprostřed zábavy mě

maminka s tetou Vlastou odvolaly, že je čas jít spát. Dospělí mi dovolili nechat si skládanku na stole rozloženou do rána.

Ke spaní nás teta Vlasta uložila v malém pokojíku v podkroví na dvě rozkládací křesla. Byly tam různé věci, tenisové rakety, kopací míče, složený pingpongový stůl, od stropu visely na provázcích svazky suchých bylin. Ráno jsem se v jídelně sháněla po té obtížné hře a hned jsem uviděla, že ji někdo mezitím celou sestavil dohromady. Prohlížela jsem si pečlivě složený obraz a teta Vlasta mi prozradila, že to panu učiteli Horáčkovi nedalo a večer se ještě se skládankou namáhal tak dlouho, až ji celou dokončil. Z kuchyně se už ozývaly hlasy kuchařek, teta říkala, že připravují pohoštění na silvestrovský večer. Teta přinesla snídani pro mne a pro maminku a kuchařky z kuchyně nám pyšně ukázaly velkou upečenou podkovu na podnose, nazdobenou jako dort, podkovu pro štěstí. Mamince podaly malý balíček, že v něm je nějaké drobné vánoční pečivo.

Teta Vlasta mě pak zavedla do prvního patra k pracovně strýčka Přemysla, rozloučit se. Zaklepana na bílé dveře a vešly jsme. Strýček Přemysl seděl v dřevěném křesílku u psacího stolu. V podobném křesílku u okna seděl strýček Fedor, na jejich tvářích bylo vidět, že spolu před naším příchodem mluvili o něčem vážném. Jen nás zahlédli, začali se usmívat.

„Eliško, jak si zvykla teta Vlasta v Sobotíně? Není tam smutná?“ zeptal se mě strýček Přemysl a pokukoval při tom po tetě.

„Teta Vlasta smutná? Není,“ odpověděla jsem a teta Vlasta za sebou zavřela dveře a nechala mě s nimi samotnou.

„Ty chodíš, Eliško, v Sobotíně do první třídy?“

„Ano.“

Pak vytáhl ze zásuvky malou tyčinku zabalenou do celofánu.

„Na, vem si! To jsou slisované fíky, je to dobré.“ Prohlížela jsem si ji.

„Ochutnej! Víš, jak fíky vypadají?“

„Nevím.“

„Fíky jsou takové malé sladké hruštičky,“ vysvětlil strýček Fedor. „Rostou na stromech v teplých krajích.“

Ochutnala jsem kousek z darované tyčinky, moc dobré to bylo. Jeden ze strýčků opět vznesl otázku:

„Jestlipak víš, na čem rostou kokosové ořechy?“

„Na palmě!“ odpověděla jsem sebevědomě a vtom jsem ucítila lehký úder do zadečku.

„Řekla jsi: Napal mě!“ Smáli jsme se tomu.

Na památku mi s sebou dal strýček Přemysl tužku. Vytáhl ji ze stojánku na psacím stole, byla jiná než moje známé tužky, měla po celé délce barevné obrázky vlajek různých států světa. Pak už jsme se rozloučili. Tehdy jsem Přemysla Pittra viděla v Milíčově domě poprvé a hned také naposled.

Zůstala však se mnou na celý následující čas jeho věrná žačka, moje teta Vlasta.

T E T A V L A S T A

Teta Vlasta nebyla sestra mojí maminky, z naší rodiny vůbec nepocházela, přesto jsem jí po celý život říkala teto, a to od svých šesti let, kdy jsme se seznámily v Sobotíně. Maminka a teta Vlasta tam společně sloužily v evangelickém dětském domově ve školním roce 1949/1950, maminka jako švadlena a teta Vlasta jako vychovatelka.

Do Sobotína, odlehlé vesničky v Jeseníkách, přišly každá odjinud a z odlišného prostředí. Maminka z Kyjova poté, co byla přinucena zrušit svoji živnost na výrobu prádla. Právě proto, že byla svobodná matka, toužila po důstojném životě. První rok nás živila jen příležitostnými zakázkami a hledala nějakou trvalejší práci v oboru. Nakonec jí pomohli naši přátelé z prostředí evangelíků, kteří se v Praze přimluví na synodní radě církve, a maminka pak vděčně přijala nabízenou práci švadleny i s ubytováním od ředitele Kulfánka z dětského domova v Sobotíně.

Teta Vlasta tam přijela dva měsíce po nás, poté, co byl zrušen výchovný program Přemysla Pittra v Praze. Úřady mu v Milíčově domě zatím dovolily bydlet, ale měl zakázáno na děti výchovně působit a musel propustit své nejbližší spolupracovníky. Hledal pro ně uplatnění jinde. Vlastu Tobiašovou nasměroval do dětského domova v Sobotíně, v němž, jak věděl, zatím, i když s obtížemi, evangelická církev mohla pokračovat ve své výchovné činnosti.

Pro mne samotnou bylo v Sobotíně nejdůležitější, že jsem tam s maminkou. Děti z dětského domova jsem v prvním čase příliš jasně nevnímala. Měla jsem je sice denně na očích při společném stolování a při večerních pobožnostech, ale moji spolužáci z první třídy vesnické školy mě zajímali víc. Sirotky v dětském domově vůči mně zachovávali stejný odstup, nebyla jsem jedna z nich.

Než se v Sobotíně objevila teta Vlasta, starala se o mě jenom maminka. Když se potom s tetou Vlastou spřátelily, s důvěrou mě přenechala její péči. A teprve s tetou Vlastou jsem přišla na chuť i společenství evangelických sirotků. V herně dětského domova s ní bylo příjemně. Nová zábava, kterou teta Vlasta navrhla, a já ji provozovala společně s ostatními, byla hra na tichou poštu. To byla velmi veselá hra, kterou jsem si oblíbila natolik, že se mi potom vždycky zdálo, že končí moc brzy, mohla bych ji hrát pořád dál.

Často se také v herně vytvořil kolem tety Vlasty kroužek sedících dětí, já mezi nimi, a poslouchaly jsme její vyprávění. O dětech ze zámků Štířín a Lojovice, kam je, v poválečném zmatku poztrácené, Přemysl Pitter shromáždil, se svými spolupracovníky o ně pečoval, a konečně se postaral o to, aby se vrátily ke svým rodinám. Poslouchaly jsme také o dětech z Milíčova domu na pražském Žižkově, nebo o třech klucích malíře Antonína Popíšila. Tetu Vlastu do jejich rodiny poslal na tři měsíce Pitter, protože chlapcům při porodu nejmladšího bratříčka zemřela maminka a rodina potřebovala pomocníci. Líbila se mi veršovánka, kterou jim teta říkala při navlékání punčocháčů: „Jedna noha, dvě nohy, nebojím se Šejnohy,“ to se prý i ti nebozí kluci smáli.

Teta Vlasta nás v herně naučila hezké písničky, při nichž se pantomimicky doprovázel jejich zpívaný obsah. To mě bavilo, zpívat tu o trpaslících, „rumpity, rumpity, rum, bum, bum...“, kteří hluboko v horách pod skalami hledali zlato i svůj domek, a všechno v kruhu dělat jako oni.

Až s tetou Vlastou jsem začala rozlišovat jednotlivé děti v domově, rozeznávat jejich tváře i jména. Při tom mi byla dobrým pomocníkem písnička „Pějme píseň dokola...“ V kruhu nás sedělo možná dvanáct, čtrnáct, dívala jsem se po ostatních a rychle poznala, jak je kdo mezi dětmi oblíben, toho také nejdříve vyzvaly, aby vybral písničku. Často to bývala Marie, starší dívka z měšťanky, klidně se usmívala a chlapci se smáli na ni, až přeskakovaly jiskry, když zazpívali: „...Marie ji začne...“ Navrhla písničku úplně obyčejnou

„Kolína, Kolína...“, ale kluci ji zpívali s chutí, protože plnili přání oblíbené Marie. Když začalo druhé kolo, nejvíc prstů ukazovalo na Zdeňka, ten nevěřícně kroutil hlavou, jako bychom ho nutili do něčeho, z čeho už dávno vyrostl, ale pak přece, s očima sklopenýma, začal zpívat: „Ach synku, synku...“ A znovu, další kola, celou dobu jsem se obávala, že na mne děti zapomenou nebo mě vyzvou až úplně na konec, kdy hra na písničky přestává být zajímavá a většinu dětí už nebaví. Ale ne, dočkala jsem se a uslyšela: „Pějme píseň krásně, Eliška ji začne...“ a já navrhla svoji oblíbenou: „Čerešničky, čerešničky...“, všichni se rádi přidali, až po ten bujný konec „...robíť bude a já tancovat...“ a já byla úplně spokojená, protože jsem snad už chtěla patřit do jejich kolektivu.

Brzy se mi to svým způsobem splnilo.

K A M A R Á D K A M I L A D K A

Teta Vlasta přivedla jednoho dne do herny za ruku děvčátko, trochu menší, než jsem byla já.

„To je Miladka Mertová, narodila se jí druhá sestřička, její maminka má teď moc starostí, a tak tu s námi Miladka nějakou dobu zůstane.“

Seděli jsme v kruhu na podlaze a dívali se na novou holčičku. Teta Vlasta se jí zeptala:

„Odkud jsi, Miladko?“

„Z Králík.“

Znělo mi to vesele. Hned se mi Miladka zalíbila, měla světlé vlasy jako já. Ona je měla učesané do kohouta. Kolem nosu měla trochu pih, později jsem zjistila, že se člověk musí dívat hodně zblízka, aby je viděl všechny. Každé dítě v domově mělo svého kamaráda, já jsem si za kamarádku vybrala právě příchozí Miladku.

S Miladkou jsme byly stále spolu. Dobře jsme si rozuměly, pořád jsme něco vymýšlely a pořád jsme spolu o něčem mluvily. Miladka byla o rok mladší, bylo jí pět roků, ještě nezačala chodit do školy. Oblíbila si ji také moje maminka

a někdy jsme si hrály v našem pokojíčku s panenkami. Nejvíc nás bavilo hrát si na chudé lidi, k nimž přišla nějaká soucitná sousedka na návštěvu:

„Tady vám, paní, nesu nějaká vajíčka pro děti.“

„To jste hodná, paní selko, vždyť já už těm svým dětem neměla co dát k večeři.“

„A čím budete topit, až se ochladí, paní?“

„Asi šiškama, chodíme na ně s dětmi do lesa.“

Také nás s Miladkou bavilo sbírat a schraňovat barevná pozlátka z čokoládových bonbónů. Všichni nás vnímali jako nerozlučnou dvojici a někdy i napomínali, ať už zavřeme pusy.

Děti z dětského domova se chodily koupat každé sobotní odpoledne dolů po silnici k První budově, v níž žili staří lidé. S tetou Vlastou a sestrou Marií jsem tam v malém houfku dětí začala chodit také.

Ke koupelnám se scházelo do sklepa. Bylo tam teplo a vany byly umístěny ve čtyřech plechových kabinách. Plechové, béžově natřené kabiny měly od stropu i od podlahy mezeru, takže bylo dobře slyšet, co si kdo v kabině povídá, čím tam šoupe a jak cáká vodou. Vidět nebylo nic, jen když jsem si lehla na břicho, mohla jsem zahlédnout mezerou pode dveřmi nohy do výše lýtek toho, kdo tam byl, víc ne. Někdy býval při našem příchodu cítit kouř z fajfky, to jak se tam některý dědeček před námi koupal a kouřil při tom ve vaně.

Větší děti se koupaly samy, nás menší koupala teta Vlasta a sestra Marie. Obvykle naložily dvě holčičky nebo dva kluky do jedné vany. Před Miladčíným příchodem jsem se koupávala s Miluškou Matouškovou, to byla dokonce moje spolužačka ze třídy, ale protože se špatně učila, sedávala ve škole v takzvané oslovské lavici, úplně vzadu. Správně by měla být už ve třetí třídě. Při koupání jsem si všimla, že má Miluška za ušima díry do hlavy.

„Proč máš za ušima ty dírky?“

„To jak mně sekali uši.“

Ozřejmilo se mi tím, proč je tak hloupá, když jí všechnen rozum uniká současně dvěma dírami za ušima.

Když se v Sobotíně objevila Miladka, koupávala jsem se vždycky už jen s ní. Naučily jsme se spolu ve vaně klouzat a dělat vlny. Těšilo nás, když jsme své

pohyby ve vaně sjednotily tak, že jsme pak litaly po hladkém dně tak vysoko, jak nás rozkolíbané vlny vynesly. Teta Vlasta stála v bílé zástěře vedle vany, v jedné ruce žínku, v druhé bílou kostku pěnového mýdla. Když jí to mýdlo upadlo do vody, nepotopilo se, ale plavalo po hladině jako lodička, tak bylo lehoučké. Teta Vlasta nejprve namydčila žínku, potom naše těla, i vlasy nám umyla mýdlem. Snad ani šampon nebyl tehdy k dostání. Z vody jsme lezly jedna po druhé. Zatímco teta utírala Miladku, já jsem se mohla ještě chvíli klouzat. Teta Vlasta nám dala čisté prádlo a oblečené jsme musely čekat na ostatní, až budou umytí. Buď jsme seděli před koupelnami na betonové podlaze v řadě vedle sebe, opření o zeď, hráli na tichou poštu, nebo jsme měli dovoleno sednout si na chodbu před modlitebnou. Na chodbě byly u stěn bíle natřené lavice a pod okny květinové stolky s jemným zeleným závojem asparágu. Některé babičky a dědečky z První budovy jsme znali, pohybovali se chodbou zpomaleně, posedávali po lavicích, někteří se s námi dávali do řeči. Z První budovy zpět do dětského domova jsme se vracovali v zimě už za tmy. Malé stádečko kolem tety Vlasty a sestry Marie stoupalo vzhůru silnicí a vysoko nad našimi hlavami byly, jako zlatý prach na černém sametu, rozsypaný hvězdy.

V navyklém a pravidelném řádu jsme žili celý první školní rok. Už jsem znala všechny obyvatele ústavu dobře podle jména i podle jejich povah. Všichni jsme tam byli jako v zapomenutém evangelickém skanzenu, co se dělo za jeho hranicemi, se nás příliš netýkalo. V následujícím školním roce 1950/1951 se však osnova ustálených denních zvyklostí v evangelickém sirotčinci začala zvolna párat. Přinejmenším všichni dospělí už věděli, že vyšlo nařízení, aby byl dětský evangelický domov zrušen. Ještě jsme v něm stihli prožít další Vánoce, ale během ledna roku 1951 se dětský domov začal ve spěchu vyklízet. Ředitel Kulfánek hledal pro všechny své svěřence přijatelné umístění. Některé děti si k sobě brali evangelické rodiny z různých koutů republiky, pár jich přešlo do státního dětského domova ve středních Čechách, o němž bylo známo, že ho vede někdo důvěryhodný, děti starší patnácti let se umísťovaly do internátních škol. O každém z dětí musel vést ředitel pečlivý písemný záznam. Až do poloviny března panoval v Sobotíně neklidný čas plný nejistot.

Po zrušení evangelického dětského domova se strýček Kulfánek stal ředitelem v sociálním ústavu pro staré evangelíky na jihu Moravy v Myslibořicích, který zatím úřady nechávaly jakž takž na pokoji.

Vychovatelé z dětského domova si hledali nové uplatnění mimo Sobotín. Moje maminka přemluvila tetu Vlastu, aby s ní odešla žít do Kyjova.

O mně a o moji kamarádce Miladce bylo také rozhodnuto, prozatím budeme žít se strýčkem Kulfánkem a jeho ženou Otylkou v Myslibořicích. Mezi písemnými hlášeními o dětech zůstaly zachovány i dva zápisy o nás:

„Eliška Müllerová, dcera paní Anny Müllerové, která u nás pracovala jako švadlena. Ta se teď vrací do Kyjova a bere s sebou i sestru Vlastu Tobiášovou. Protože obě vlastně nevěděly, do čeho v Kyjově jdou, nechali jsme jejich Elišku zatím u sebe. Chodí do 2. třídy a matka za ni zaplatila 550 Kčs.“

Hlášení o Miladce znělo:

„Miladka Mertová, chodí do 1. třídy, její matka má uvězněného manžela (politické důvody) a dvě malá děvčátka u sebe doma, prosí nás o ponechání Miladky do konce školního roku zde.“

Z A Č Á T K Y

Představuji si, jaké to bylo koncem ledna 1951, když do Kyjova přijely dvě mladé ženy – mamince bylo třicet pět a tetě Vlastě dvacet devět let – s odhodláním zařídít si v něm novou existenci. Teta se ocitla v cizím městě, odevzdaně následovala moji maminku do našeho malého bytu na pavlači v domě na kraji náměstí. Úplně to vidím, jak se maminka v prvních hodinách po příjezdu nezastavila.

Přijely do rozčvachtané zimy. Teta Vlasta zůstala stát s kufry u nohou v chladném bytě a maminka seběhla po schodech na dvůr do naší šopy nabrat do kbelíku uhlí a třísky na podpal a honem, honem rozdělat oheň v kamnech, aby bylo doma teplo. Pak rychle popadla kbelík na vodu a běžela s ním zas dolů na dvůr k jedinému vodovodnímu kohoutku v domě a rychle s plným nahoru, trochu vody nalít do plechového lavóru, aby si teta Vlasta mohla jako první umýt po cestě ruce. V kamnech už to hučelo a obě po

cestovních trampotách trochu roztály. Ještě jednou ve spěchu maminka vyrazila z bytu, se síťovkou v ruce, do obchodu na náměstí, koupit chleba, máslo, šunku.

„Tož, vitaj, Vlastičko, u nás doma!“ a zasedly ke stolu k prvním společnému jídlu v Kyjově.

Maminka se styděla za malý byt bez moderního vybavení, bez koupelny, se společným dřevěným záchodem na konci pavlače. Omluvně tetě vysvětlovala:

„Město nám slibuje, že nám brzo přivedú vodu navrch do kuchyně. Vydržet se to zatím dá, šak sem tu vypiplala Elišku a vždycky byla v čistotě. Nebožka moja maminka vždycky tento byt chválila, že je světlý a suchý. A je dobře, že máme dobré sousedy.“

Myslím, že prosté vybavení bytu tetě Vlastě nevadilo, ale první čas v Kyjově si ne a ne zvyknout. Snad kdyby ji moje maminka přivezla někam do hor, podobných těm vysočinským, trochu by ji to usmířilo, ale Kyjov, Moravské Slovácko, to byla pro ni cizina.

Postupně přicházelo jaro a bující vegetace jižní Moravy tetu Vlastu lekala. Místo známých horských luk viděla kolem města samé vinohrady, v zahradách rostly exotické meruňky a hojně se rozmáhala zelenina. Kyjov byl pro ni městem zvláštní cizí kultury, odevšad slyšela slovácké nářečí, potkávala ženy oblečené do slováckého kroje. Kyjovské náměstí, placatá rovinka, za městem široké rozhledy, ze dvou stran obzoru pohoří Chřibů, listnaté háje.

Jestli šla s její maminkou do sousední vesnice, do Strážovic, ke známým pro čerstvá vajíčka, musely vystoupat na Strážovský kopec s dalekým výhledem až na rakouské Alpy. Možná tam na obzoru jihozápadním směrem spatřila to, co chci já vždycky vidět na přivítanou s jižní Moravou, rozeklaný vápencový masiv Pálavy. Ve školním věku jsme Pálavě říkali Mexická hora, pro její neobvyklý tvar. Možná se teta Vlasta toho bělavého kopce v dálce zhrozila, jako by to byl příznak pohanské civilizace.

A co teprve teta Vlasta říkala, když v nedělním teplém odpoledni poslechla maminku a šla s ní do Chrástí, jak se říká listnatému háji na kraji Kyjova? Já vnímám listnaté háje jižní Moravy jako velké vzdušné stany s přivětivým zelenkavým šerem uvnitř. Mají jinou vůni než lesy jehličnaté a poletuje v nich jiné ptactvo, je tam větší sucho a také cestičky jsou jiné, jejich povrch tvoří

jílovitá hlínka, která člověku v létě měkce přilne k bosým chodidlům. Víc tam štípou komáři, ale zase tam roste víc léčivých bylin než v lesích jehličnatých.

Když do Chrástí maminka tetu Vlastu poprvé přivedla, ta rázem zesmutněla.

„To není žádný les! V lese mají růst smrky! Jenom na Vysočině jsou správné lesy!“

Ale maminka, která znala krajinu jižní Moravy od narození a listnaté háje brala jako samozřejmost, chtěla Chrástí tetě Vlastě přiblížit.

„Tož, to by ses divila, jak to tady před váleků bývalo hezké! Tehdá sem chodily v nedělu odpoledne celé rodiny na procházku a vprostředku Chrástí bylo stlučené takové malé pódium se zábradlíčkem a na něm hráli muzikanti. Včít je to tady, pravda, trochu zarůstlé.“

Teta Vlasta však měla nejlouběji a nejkrásněji v srdci otisknuté své Sněžensko s jejich chalupou přitisknutou ke stráni Buchtova kopce, vysoké smrky a mech, bludné balvany na loukách porostlé netřeskem jako hřbety starých velryb chaluhami.

Zvyknout si na jižní Moravu ani nechtěla, nevybalený kufr byl symbolem stesku po rodném kraji a po přátelích v Praze. Světlo v tetině náruči muselo být napájeno ze dvou zdrojů, aby mohlo zářit. Od obou pramenů, od Vysočiny a od svého mistra Přemysla Pittra, byla v Kyjově odpojená.

Rozhodující však bylo, že mamince i tetě Vlastě Kyjov nabídl práci, která je živila. Musely sice slevit ze svých představ, ale byly zaměstnané.

Před čím maminka jako bývalá živnostnice a mistrová z Kyjova utekla do Sobotína, teď musela přijmout. Nechala se zaměstnat v šicí dílně s názvem Tvorba, náhle byla jednou z mnoha švadlen. Přidělili jí místo za šicím strojem u okna, a několik dalších žen sedělo kolem velkého stolu, kde ručně stehovaly látky, obšívaly dírky nebo přišívaly knoflíky. V čele stolu byl mistr střihač, pan Hoffmann, jejich vedoucí. Maminka se nikdy nesmířila s tím, že musí mistra poslouchat a pracovat podle jeho příkazů, jako nějaká učnice. Když jsem ji tam později navštěvovala, maminka se v dílně tvářila odměřeně, jako by ji někdo urazil.

Práci pomohla maminka sehnat i tetě Vlastě. Nejprve uvažovaly o zaměstnání dětské zdravotní sestry v kyjovské nemocnici. Potřebné vzdělání

teta získala v poválečném kursu v Praze-Krči, když ještě pracovala u Přemysla Pittra. Práce v nemocnici se však tetu Vlasta bála pro velkou odpovědnost, a proto se nakonec rozhodla pro zaměstnání v mateřské škole. Stala se z ní pomocná učitelka, pěstounka, ve stejné školce, kterou jsem před dvěma lety navštěvovala já. Práce s předškolními dětmi se tetě líbila, ale také se musela, jako moje maminka, přizpůsobit novým pořádkům. Mám v paměti paní ředitelku Sychrovou jako sokolku a křesťanku. Každý den s námi zahajovala společnou modlitbou. Kdepak nyní! Za ty dva roky se paní ředitelka úplně přeškolila. Žádné modlení, žádné fotografie tatička Masaryka a prezidenta Beneše na stěnách!

Hlídat děti však tetu Vlastu bavilo. Byla pracovitá a obětavá, ředitelka Sychrová s ní byla spokojená. Vzpomínám si ale, to už z pozdější doby, jak tetu rozhorlilo, čeho musela být ve školce svědkem. Vždycky byla proti tomu cpát malým dětem do hlav politiku, ale co se dělo v den Stalinových narozenin, bylo na ni příliš.

„Představte si, ředitelka Sychrová s učitelkou Formánkovou zavěsily na stěnu fotku Stalina, nízko, v úrovni dětských očí, a pak je vodily v dlouhé řadě a vybízely, aby mu dávaly pusinky! Jak někde u katolíků v kostele, když líbají svaté obrázky! Takové barbarství!“

Pracovala však ve školce dál, pár kroků od našeho domu, a jen v duchu, tiše si přivolávala vzpomínky na skutečného přítele dětí, Přemysla Pittra.

Maminka se snažila, aby se tetě Vlastě v Kyjově zalíbilo. Hned první den pro ni uvolnila dvě poličky ve skříní, aby si do nich mohla uložit prádlo. Ostatní věci zatím tetu nechala sbalené, zaklapla víko a kufr postavila ve světnici ke stěně, aby nepřekážel. Všechno, co bylo před tím doma naše, nabídla maminka tetě Vlastě ke společnému užívání. Hned na začátku tetě přenechala svoji postel s nočním stolkem ve světnici a sama spávala v kuchyni na kanapi. Naše hrníčky, talíře, příbory, ručníky, povlečení na postele používala teď společně s ní i tetu Vlasta. Koho měla maminka ráda, tomu šila něco na sebe a taky ho krmila. Vzpomínám si dobře, jak ještě před Sobotínem sháněla první poslední pro milou tetu Julču z Olomouce. To stejné teď uplatňovala vůči tetě Vlastě. Šila pro ni všelijaké krásné halenky z hezkých látek, které měla v zásobě, také flanelová pyžama, pěkně nazdobená na okrajích rukávů

a nohavic. Zvlášt se mi líbila tetina žlutá halenka z lesklého hedvábí, okraje límečku a krátkých rukávků ozdobila maminka zoubky ze stejného materiálu. Jinou halenku, také hedvábnou, bleděmodrou, zanesla ke kyjovské vyšivačce, aby odborně vyšila zdobení na límeček.

Přes všechnu tu péči se teta Vlasta cítila v Kyjově cizí. Zvláštní duet tvořily ty dvě osoby. Kdyby hrály na hudební nástroje, teta by vyluzovala lkavé zvuky na melancholické viole a maminka by je obě povzbuzovala odhodlanými tóny kontrabasů.

Jako cizinku vnímali tetu Vlastu i lidé v Kyjově. Mladá, skoro ve třiceti pořád svobodná, hleděli na ni s podezřením, chtěli by ji vidět vdanou nebo aspoň zasnoubenou. Ani naše sousedka paní Součková se neudržela a vypytovala se mojí maminky:

„Co tá vaša Vlastička? Nemá tam u nich na Vysočině nějakého ženicha?“

Kdyby aspoň byla ošklivá, nebo nějak postižená, spíš by to pochopili. Teta Vlasta byla štíhlá, měla výrazný obličej, hnědé chytré oči, husté hnědé nepoddajné vlasy, které si poutala hřebínky do účesu, ale chyběla jí elegancie žen hrdých na svůj zevnějšek.

Maminčina sestra, teta Karla, chtěla tetu Vlastu od prvního spatření stále nějak vylepšovat. Dobře si vzpomínám na její, i později často vznášené výtky:

„Vlastičko, vy ste tak hubená! Měla byste přibrat, vždyť ani nevypadáte jak ženská!“

„Paní Halabalová, já za to nemůžu, jím a nepříberu,“ mírně jí odpovídala teta Vlasta.

„Ale aspoň byste se měla ináč strójit, trošku se přizdobit! Zkuste si dat na krk gorálky, nějakú brožíčku připnúť na šaty, kapku se navonět, rty si načervenit. Ináč si vás žádný mužský ani nevšimne!“

„Víte, já ale o žádného muže nestojím!“ smála se teta Vlasta drobným smíchem.

„Ale dite! To vám ani nemožu věřit! Co ste to za divnú ženskú?“ nechápala teta Karla, jako většina lidí v Kyjově, tu cizinku, kterou mezi ně moje maminka přivedla.

Teta Vlasta si ale v Kyjově přece jen jedno místo našla, kde se cítila jako doma. Tím byl kyjovský evangelický sbor. Pravděpodobně už jela s maminkou

do Kyjova s plánem ho tam co nejdříve vyhledat. Jistě měla nějaké ústní doporučení ze Sobotína od ředitele Kulfánka. Tak se to dělá vždycky, někoho ze svého sboru se zeptáme, zda neví, jak se to má s evangelíky v místě, do něhož máme namířeno, a pokaždé se najde někdo, kdo dá odpověď.

V Kyjově se tehdy náboženský sborový život odehrával na několika místech. Nejhonosnější stánek měli katolíci. Uprostřed náměstí stojí velký kostel se zlaceným obrazem v portále, je na něm Panna Marie s Jezulátkem. Ke kostelu vedou široké schody, nelze ho přehlédnout. Ani jsem jiný kostel v Kyjově ze svého předškolního dětství neznala.

Kromě katolíků jsou však v Kyjově ještě další náboženské obce. Na Újezdě na kopci si za první republiky vybudovali kostel s vysokou věží a kalichem na jejím vršíčku příslušníci církve československé. Na kraji Újezda, za bývalou mlékárnou, sídlí v nevelkém jednopatrovém domě sbor Jednoty bratrské. Velkou předválečnou židovskou obec připomínala z války notně pobořená budova židovského templu, celé moje dětství stávala trochu stranou od náměstí blízko radnice. Pár kyjovských Židů, kteří válku přežili, se potom scházelo o sobotách ve starém domě vedle hotelu Slávia. V šedesátých letech ten starý templ novodobí radní nechali zbourat a na jeho místě postavit kulturní dům.

Ale evangelický kyjovský sbor, kde ten je? Možná to tetě Vlastě řekla naše sousedka paní Součková, ta věděla o Kyjově všechno.

„Evangelíci? Néjsú to tí u tratě My kážeme Krista!?“ hádala trochu pobaveně. „Tož, to musíte přejít náměstí až k radnici, pak se dáte kolem židovského templu vpravo, uvidíte mlýny, přejdete mostek přes potok a tam v téj ulici na konci to je!“

Většina katolických obyvatel Kyjova, tedy i paní Součková, hleděla na evangelíky jako na neškodné podivíny. Že k nim patří i teta Vlasta, jen potvrdovalo její cizokrajnost.

Maminka si už také vzpomněla, vždyť do těch míst často chodívala, když tam v drážním domku vedle železnice bydlívala teta Prokopová. Hned první neděli se tam s tetou Vlastou vpravily.

Kyjovská evangelická modlitebna je střízlivá stavba, dům s rovnou střechou, nad vchodem nápis, který vzpomněla paní Součková. Když jsem tam s nimi později poprvé šla, překvapilo mě, že jsem o její existenci v Kyjově

vůbec nevěděla. Uvnitř velký sál, holé stěny s vysokými okny a řada dlouhých dřevěných lavic. Seděli v nich tu a tam lidé, nějaký muž za harmoniem preludoval tiše klidnou melodií.

Tam už byla teta Vlasta na známém, téměř domácím území. S jistotou vedla maminku do jedné lavice, usedly, teta vytáhla z kabelky zpěvník a rozvřený jej před ně položila. Určitě si hned napoprvé všimly kulatého okénka vysoko nad kazatelnu, vyplňovala je skleněná mozaika, znázorňující otevřenou hnědou bibli, z níž vyčnívala žlutá stébla těžkých obilných klasů. Když se ohlédly na opačnou stěnu za zády, bylo tam ještě jedno podobné okno, v něm zlatý kalich s květy fialek. Později i mne ten pohled na skromnou výzdobu vždycky uspokojoval, aspoň kousíček barevného přepychu, kterého měli katolíci v kostele na náměstí na rozdávání.

Na konci shromáždění se teta s maminkou zastavily u východu s panem farářem a u něho se teta přihlásila jako nová členka kyjovského evangelického sboru. Příští neděli je obě pan farář před shromážděním ohlásil a přivítal a potom už teta Vlasta žádnou neděli nevynechala. Maminka chodila do kostela s tetou, a později i se mnou, celý první rok. Pak přestala.

Z Á M E K

Zatímco se teta Vlasta a maminka zabydlovaly v Kyjově, já jsem si zvykala na zámek v Myslibořicích. Nevzpomínám si, že by předcházelo nějaké loučení. Najednou jsme se s Miladkou ocitly na zadním sedadle černého osobního ta-traplánu, vpředu vedle řidiče seděl strýček Kulfánek. Vezli nás strašně dlouho, přes celou Moravu ze severu na jih. Část cesty jsme my dvě klečely na sedadle a dívaly se zadním okénkem na ubíhající silnici, část cesty jsme prospaly.

Miladčino a moje postavení v Myslibořicích bylo zvláštní. Obě jsme tam byly odloučeny od svých rodičů, obě jsme byly na půl roku dětmi z ústavu. V tom jsme se podobaly ostatním chovancům, stařečkům, pro něž byl zámek určen. Před naším příjezdem se tam už zabydlili dva starší chovanci ze sobotinského dětského domova, Olda a Vlastička, oba asi šestnáctiletí, s oběma se

počítalo jako s budoucími zaměstnanci ústavu. Strýc a teta Kulfánkovi, naši myslibořičtí pěstouni, určili, že budeme s Vlastičkou bydlet v jednom pokoji.

Uvedli nás do velké rohové zámecké místnosti v prvním patře. Nádherný byl strop se zlatě a šmolkově modrými čtverci a bílým štukovým kruhem kolem lustru. Hezká byla i podlaha, naleštěná, intarzovaná, ze světlého a tmavého dřeva. V celém ostatním zařízení pokoje však panoval zmatek. Blízko dveří stály tři postele, velká dřevěná pro Vlastičku, my s Miladkou jsme spávaly v dětských postýlkách. U stěny byl mycí stůl, starý zámecký, s mramorovou deskou, na níž stálo velké porcelánové umyvadlo s modrým vzorečkem, porcelánový džbán na vodu a malá mistička na mýdlo, takový starý zámecký toaletní komplet. Mytí v tom umyvadle jsme však pokládaly za nepohodlné, mnohem raději bychom se myly v koupelně s tekoucí vodou. Zbytek pokoje tvořilo skladiště. Velké papírové krabice, do nichž bylo namačkáno různé ošacení, boty, přehozy a kdovíco ještě, byly naskládány jedna na druhou na podlaze, na židličkách, všude, kde se dalo. I jediný velký stůl blízko okna byl zastaven předměty, vedle elektrického horského sluníčka tam ležely části vysavače, chladné žehličky, malé železné činky a v hraničkách vyrovnané neznámé knihy. Ze stolu zbývala snad jen čtvrtina volné plochy, na níž jsme si mohly s Miladkou psát školní úkoly. Nebylo moc útulno v našem pokoji. Vzpomínám si, že večer před spaním jsem si prohlížela zlatomodrý strop a představovala si, že se dívám do nebe.

Podobný denní řád, na nějž jsme byly s Miladkou zvyklé ze Sobotína, se dodržoval i zde. Ve společné jídelně modlitby před každým jídlem a po něm a taktéž pravidelné večerní pobožnosti. Úderem šesté hodiny večer se všichni obyvatelé shromažďovali k hlavní pobožnosti dne v bývalé zámecké knihovně v prvním poschodí.

Rovněž povinnost chodit denně do školy byla stejná. Změna nastala jen v tom, že jsme v Myslibořicích chodily s Miladkou do jedné společné třídy. Ta vesnická škola byla dvojtřídka a první i druhá třída byly spojené v jedné učebně. S Miladkou jsme byly v Myslibořicích stále spolu, od rána do večera, jediné malé děti, obklopené starci, kterým už chyběla síla a i chuť se k nám přiblížit se skutečným zájmem. Uvědomuji si, že právě to nám chybělo nejvíce. Neměly jsme pro sebe ani jednu dospělou osobu, které by na nás